

SPOSOBY I TECHNIKI POPRAWIAJĄCE UMIEJĘTNOŚCI CZYTANIA ZE ZROZUMIENIEM UCZNIÓW KLAS I – III

Czytanie ze zrozumieniem ma we współczesnym świecie znaczenie szczególne. Ustawiczne kształcenie opiera się przede wszystkim na czytaniu ze zrozumieniem, a rozwój nauki i techniki niesie coraz to więcej instrukcji, opisów oraz informacji, niezbędnie potrzebnych każdemu człowiekowi współczesnej rzeczywistości. Poprawna realizacja zadań w zakresie kształcenia umiejętności czytania ze zrozumieniem u uczniów najmłodszych klas, przygotowuje ich do nauki w klasach wyższych.

W każdej szkole, a nawet klasie szkolnej, łatwo zauważyć uczniów, którzy nie rozumieją czytanego tekstu. Uczniowie ci mają ogromne trudności w zapamiętywaniu określonych informacji. Najczęściej są to uczniowie słabi i być może główną przyczyną tej sytuacji jest brak umiejętności czytania ze zrozumieniem.

Najczęściej spotykane problemy w czasie czytania ze zrozumieniem to

→ **trudności w rozumieniu pisemnych poleceń**

Aby zapobiec tym trudnościom nauczyciele powinni położyć nacisk na wykonywanie prostych ćwiczeń w rozumieniu tekstu równoległe z opanowywaniem przez dzieci technicznej strony czytania. Należy również często organizować podczas lekcji sytuacje, w których uczniowie będą się zachowywali zgodnie z instrukcją podaną na piśmie, np. wykorzystywanie zeszytów ćwiczeń. Rodzice mogą również inspirować dzieci do wykonywania ćwiczeń zmierzających do rozumienia szczegółów zawartych w tekście.

→ **uczniowie nie rozumieją tekstu z powodu braku rozumienia podstawowych struktur logicznych**

Aby zminimalizować ten problem, należy zachęcać dzieci do czytania tekstów lub ich fragmentów oraz różnego rodzaju czasopism. Należy zwiększyć kontakt z literaturą popularnonaukową. Będzie to dla dziecka okazją do doskonalenia techniki czytania, stanowić będzie źródło informacji o otaczającym go świecie i jednocześnie będzie tworzyłem do ćwiczeń słownikowo-frazeologicznych. Zwiększony kontakt z piśmiennictwem popularnonaukowym wyeliminuje zbyt prosty język, jaki spotykamy w literaturze dziecięcej i zmusi dziecko do wysiłku w rozumieniu tekstu. Należy także dość często organizować gry i zabawy, a także układać zadania matematyczne, których instrukcje podawane na piśmie będą zawierały określone struktury logiczne.

→ **występowanie trudności w rozpoznawaniu konstrukcji składniowych oraz ich mały zasób słownikowy**

W celu zmniejszenia tych trudności lub ich całkowitego zlikwidowania trzeba systematycznie czytać dzieciom literaturę o dobrej stylistyce, bogatym i nowym dla dzieci słownictwie oraz rozmawiać na jej temat. Należy również podczas lekcji wykorzystywać popularnonaukowe programy lub ich nagrania jako podstawę do rozmowy z dziećmi i wzbogacanie ich słownictwa. Bardzo dobry wpływ na wzbogacanie słownictwa uczniów oraz usprawnienie umiejętności posługiwania się językiem ma organizowanie w tym celu różnego rodzaju quizów i konkursów.

→ uczniowie mają często kłopoty podczas pracy z tekstem ciągłym. Nie rozumieją treści czytanego tekstu, nie potrafią wyodrębnić potrzebnych im informacji.

W celu zapobiegnięcia występowaniu tego rodzaju trudności należy już w pierwszej fazie nauki czytania wiązać ćwiczenia doskonalące technikę czytania z ćwiczeniami w rozumieniu tekstu. Rodzice mogą też organizować sytuacje, w których dziecko będzie samodzielnie wyszukiwać wiadomości w książkach popularnonaukowych, słownikach itp.

Istotą cichego czytania jest zrozumienie ogarnianego wzrokiem tekstu, a technika czytania cichego polega na czytaniu tekstu wyrazami (częstkami wyrazów) wyłącznie wzrokiem. Z uwagi na ważność i znaczenie czytania cichego ze zrozumieniem, należałoby odpowiedzieć na pytanie, kiedy rozpoczynać pracę nad wdrażaniem do tej umiejętności?

Równolegle ze zdobywaniem umiejętności czytania rozpoczyna się wdrażanie do czytania ze zrozumieniem. Tym bardziej, że uwaga dziecka podczas czytania cichego jest prawie wyłącznie skupiona na treści. Ryszard Więckowki wyróżnia 3 poziomy zrozumienia tekstów:

Poziom I – dziecko wyodrębnia konkretne fakty i zdarzenia, zapamiętuje je i odtwarzana prośbę rodzica.

Poziom II – w czytany tekście dziecko wyodrębnia związki przyczynowo-skutkowe między faktami i zdarzeniami.

Poziom III – dziecko potrafi wyodrębnić ideę utworu (czytanki, utworu literackiego), elementy podstawowe i drugorzędne oraz myśl przewodnią.

Aby to osiągnąć należy w procesie dydaktycznym stosować różnego rodzaju ćwiczenia w tym zakresie. W okresie elementarnym stopień trudności tych ćwiczeń jest niski i zróżnicowany. Ćwiczenia spełniają w tym czasie dwójaką funkcję. Wdrażają dziecko do umiejętności czytania, a jednocześnie informują rodzica o jego postępach w tym zakresie. Zachowując zasadę stopniowania trudności, można by ćwiczenia wdrażające do czytania ze zrozumieniem w klasach I – III uszeregować następująco:

KLASA I

Ćwiczenie 1

- ✚ Odszukiwanie wyrazu (wyrazów) z literą, którą dzieci nauczyły się pisać. Wspomniana litera może występować w nagłosie, śródgłosie i w wygłosie.
- ✚ Odczytywanie wyrazów oznaczających imiona, nazwy zwierząt, nazwy sprzętu, nazwy roślin itp..

Wyżej wymienione ćwiczenia obok doskonalenia techniki czytania, czytania ze zrozumieniem i wdrażania do samodzielnego uczenia się, przygotowują do realizacji treści programowych związanych z nauką o języku.

Ćwiczenie 2 (rozsypanka wyrazowa)

- ✚ Zadaniem dziecka jest przyporządkowanie wyrazom oznaczającym imiona wyrazy oznaczające czynności, np.: *Ala – rysuje, maluje, pomaga.*
- ✚ Wyrazom oznaczającym nazwy zwierząt dzieci przyporządkowują wyrazy oznaczające nazwy środowisk życia tych zwierząt np. *kot – mieszkanie, gospodarstwo, dom, podwórze;*
sarna – las, zagajnik, bór, pole, ogród zoologiczny;
sikorka – ogród, sad, las, park.

Ćwiczenie 3

Wykonanie polecenia, którego treść jest zapisana. Polecenia można różnicować, a ich poprawna realizacja świadczy o zrozumieniu treści polecenia, które każde dziecko musiało przeczytać po cichu.

Ćwiczenie 4

Układanie zdań z rozsypanki wyrazowej, wyrazowo–zdaniowej, zdaniowej.

Ćwiczenie 5

Dobór właściwego podpisu do określonego obrazka, względnie obrazka do treści zdania – podpisu. Wykorzystanie rozsypanki wyrazowo-zdaniowej, układanki obrazkowej.

Ćwiczenie 6

Przygotowanie odpowiedzi na pytania odczytane po cichu. Odpowiedzi dziecko formułuje ustnie, wybierając odpowiednie wyrazy i zdania z rozsypanki wyrazowo-zdaniowej, odczytuje z treści elementarza lub treści czytanki.

Ćwiczenie 7

Dobieranie kartek „parami” (rozsypanka zdaniowa), których treści mają charakter pytań i odpowiedzi. Ćwiczenie polega na tym, że dziecko otrzymuje kilka zdań na pasku papieru, z których jedno są pytaniami, a inne odpowiedziami na te pytania. Dla utrudnienia można włączyć 1 – 2 zdania, które nie mają nic wspólnego z treścią pytań i odpowiedzi.

Zadaniem dziecka jest ciche przeczytanie zdań i dopasowanie do pytań odpowiednio przygotowanych odpowiedzi. Poprawne uporządkowanie treści pytań i odpowiedzi świadczy o zrozumieniu tekstu czytanego po cichu.

Ćwiczenie 8

Odczytywanie fragmentów treści czytanki lub lektury jako uzasadnienie odpowiedzi ustnych na podstawie wspomnianych tekstów.

Ćwiczenie 9

Ciche czytanie celem wybrania określonego fragmentu, zdania, sytuacji, informacji. Czytanie to może również służyć wybraniu zdań dotyczących obrazka lub postaci.

Ćwiczenie 10

Ciche czytanie jako przygotowanie do ćwiczeń w mówieniu (rozmowa, swobodne wypowiedzi, dialog itp.)

Ćwiczenie 11

Porządkowanie zdań (rozsypanka, tekst) jako ćwiczenia wdrażające do pisania opowiadania. Celem tego ćwiczenia jest ukazanie przyczynowo-skutkowy układu zdań w opowiadanie (przygotowanie pojęcia – akcja).

Ćwiczenie 12

Porządkowanie kartek z napisami według porządku podanego przez nauczyciela, np.:

- kartki z wyrazami oznaczającymi rzeczowniki;
- kartki z wyrazami oznaczające czasowniki;
- kartki z wyrazami, które zawierają określone litery, sylaby itp.

KLASA II

Organizacja ćwiczeń w czytaniu ma na celu doskonalenie zarówno techniki jak i czytania ze zrozumieniem. Wykorzystane mogą być niektóre ćwiczenia z klasy I o odpowiednio zwiększonym stopniu trudności.

Ćwiczenie 1

Dziecko na prośbę rodzica szuka odpowiedzi na pytania w tekście. Pytania również dotyczyć postaci, jej zewnętrznego wyglądu, czasu i miejsca akcji oraz wyraźnie zauważalnych w tekście cech bohatera.

Ćwiczenie 2

Oglądanie i omawianie ilustracji (ćwiczenie w mówieniu) posłuży jako przygotowanie do czytania ze zrozumieniem. Będzie to wyszukiwanie fragmentów tekstów, który może być wykorzystany do podpisania obrazka, a nawet cyklu obrazków – historyjki. Tego typu ćwiczenia organizuje się, będąc w posiadaniu różnego rodzaju obrazków, historyjek obrazkowych, które ilustruje co ciekawsze scenki lektury lub czytanek.

Ćwiczenie 3

Jest oto ciche czytanie, którego celem jest wybór fragmentów tekstu, które mogą być zilustrowane przez dziecko. Im bardziej bogata, szczegółowa i wierna jest ilustracja, tym lepiej dziecko zrozumie czytany tekst.

Ćwiczenie 4

Odczytywanie podpisów pod obrazkami, a następnie porządkowanie i ustawianie obrazków w porządku chronologicznym. Tempo czytania może regulować rodzic.

Ćwiczenie 5

Jest to ćwiczenie bardzo zbliżone charakterem i funkcją do ćwiczenia nr 4. Polega ono na wyszukiwaniu urywków odtwarzających wydarzenia zgodnie z kolejnością ich przebiegu. Obok doskonalenia techniki czytania i czytania ze zrozumieniem, ćwiczenie to wdraża dziecko do umiejętności selekcji treści, wybierania informacji najistotniejszych, co w klasach wyższych zostanie sprawdzone do określania głównej myśli utworu.

Ćwiczenie 6

Polega ono na czytaniu ze zrozumieniem, a następnie ilustrowaniu treści czytanek, lektury za pomocą kilku obrazków jako przygotowanie do planu w klasach programowo wyższych.

KLASA III

W zasadzie w klasie trzeciej kończy się proces wdrażania do cichego czytania ze zrozumieniem. Należy więc stosować różne ćwiczenia, które przyczynią się do pełnego opanowania techniki czytania i czytania ze zrozumieniem. Jeżeli zaistnieje potrzeba, należy wówczas wykorzystać niektóre ćwiczenia klas I – II.

Ćwiczenie 1

Jest to ćwiczenie, którego celem jest wdrażanie dziecka do umiejętności zdawania sprawy z treści czytanki, rozdziału książki lub artykułu po cichym czytaniu. Dziecko, czytając tekst po cichu, powinno go zrozumieć, a zdanie sprawy z treści czytanego tekstu świadczy o stopniu zrozumienia.

Ćwiczenie 2

Wyodrębnianie w czytanim po cichu tekście fragmentów dotyczących postaci, zdarzeń, obrazków. To ćwiczenie można również wykorzystać do omawiania kolejności wydarzeń.

Ćwiczenie 3

Po cichym przeczytaniu tekstu może nastąpić ćwiczenie w mówieniu, które przygotowuje dziecko do wydzielania obrazków, kolejności występowania zdarzeń oraz nadawania tytułów obrazkom jako przygotowanie do układania planu.

Ćwiczenie 4

Czytanie ze zrozumieniem w tym ćwiczeniu służy do wyszukiwania najciekawszych i najładniejszych fragmentów tekstu. Czytanie głośne może tu być jedną z form uzasadniania i prezentowania wybranego fragmentu.

Ćwiczenie 5

Czytanie ciche jako przygotowanie do dłuższych wypowiedzi zarówno na podstawie lektury jak i artykułu czasopism dziecięcych.

Ćwiczenie 6

Wyszukiwanie w tekście postaci o podobnym wyglądzie i zachowaniu, postępowaniu oraz o wskazanych cechach charakteru.

Ćwiczenie 7

Wyodrębnianie fragmentów opisujących wydarzenia, osoby i miejsce akcji.

Ćwiczenie 8

Wyróżnianie opowiadań i opisów w odpowiednio dobranych tekstach czytanek lub artykułach czasopism dziecięcych.

Są to niektóre ćwiczenia wdrażające dzieci do umiejętności czytania ze zrozumieniem. Ich konsekwentne wdrażanie oraz systematyczne wzbogacanie form realizacji zapewni pozytywne efekty w zakresie czytania ze zrozumieniem, wzbogaci organizację ćwiczeń w mówieniu i pisaniu oraz ćwiczeń gramatyczno–ortograficznych.

Rozumienie czytanego tekstu jest ważne w klasach I–III przede wszystkim ze względów praktycznych. Bowiem tylko te informacje, które dziecko dobrze rozumie, korzystnie wpływają na postępowanie i przystosowanie się do różnych sytuacji. Informacje, których dziecko nie rozumie, są bezużyteczne. Jeżeli dziecko nie rozumie czytanego tekstu, rezygnuje z dalszej lektury, względnie uczy się na pamięć. Ta metoda nie gwarantuje jednak prawidłowego odbioru informacji. Wyrabianie nawyku poprawnego cichego czytania ze zrozumieniem otwiera przed dzieckiem perspektywę systematycznego i skutecznego uczenia się, pokonywania trudności w procesie uczenia się, opanowywania i pogłębiania wiedzy.

Umiejętność rozumienia czytanego tekstu jest jednym z warunków powodzenia w karierze szkolnej. Zbyt powolne jej nabywanie staje się przyczyną niepowodzeń w nauce nie tylko języka polskiego, ale również i innych przedmiotów. Dlatego ważnym elementem postępowania diagnostycznego jest sprawdzenie umiejętności rozumienia czytanego tekstu. Każdy rodzic może dokonać sprawdzenia postępów dziecka w czytaniu ze zrozumieniem, stosując różnego rodzaju ćwiczenia.

LITERATURA:

1. J. Malendowicz, *O poprawności pisemnych wypowiedzi uczniów klas I – IV*, Warszawa 1974, WSiP
2. A. Jedut, *Kształcenie języka komunikatywnego uczniów*, w: *Zbiorcza Szkoła Gminna* 1976 nr 6
3. T. Józwicki, *Opowiadanie jako forma wypowiedzi w klasach początkowych*, Warszawa 1984, WSiP
4. H. Dobrowolska-Bogusławska, *Ewolucja w metodach nauki czytania*, w: *Życie Szkoły* 86/9
5. M. Węglińska, *Opowiadanie jako forma wypowiedzi w klasach początkowych*, w: *Życie Szkoły* 86/9
6. S. Sokołowski, *Kształcenie techniki czytania i czytania ze zrozumieniem*, w: *Nauczanie początkowe – materiały metodyczne dla nauczycieli* 1981/82 nr 3
7. M. Pleniewicz, *Krytyczno–twórcza rola ucznia w procesie czytania*, w: *Życie Szkoły* 96/8

Opracowała: mgr Anna Osowiec